УДК: 37:364.65.378(410)
DOI: 10.31499/2307-4906.2.2019.168403

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ В УКРАЇНІ ТА ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ У XX СТ.

Орос Ільдіко, доктор філософії, ректор, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ.
ORCID: 0000-0001-7300-9362
E-mail: ildiko@kmf.uz.ua

Метою статті є розгляд законодавчого забезпечення освіти дорослих в Україні та Великій Британії у XX ст.
У статті використано методи дослідження: теоретичні (аналіз філософської, педагогічної, психологічної літератури); інтерпретаційно-аналітичний метод; метод порівняльно-історичного аналізу.
З метою виявлення подібних і відмінних ознак в системі освіти дорослих, її законодавчого забезпечення у Великій Британії України зроблено порівняльний аналіз нормативно-правових документів з проблеми становлення і розвитку освіти дорослих.
Розглянуто, як відбувався розвиток освіти дорослих в Україні в XX ст. порівняно з Великою Британією.
Ключові слова: *законодавче забезпечення, освіта дорослих, Україна, Велика Британія, XX століття, інтегрування у професійну діяльність, державний рівень, зміна структури управління освітою дорослих.*

LEGISLATIVE SUPPORT FOR ADULT EDUCATION IN UKRAINE AND GREAT BRITAIN IN XX CENTURY

Oros Ildiko, Doctor of Philosophy, Rector, Ferenc Rakoci II Transcarpathian Hungarian Institute.
ORCID: 0000-0001-7300-9362
E-mail: ildiko@kmf.uz.ua

The purpose of the article is to consider the legislative support for adult education in Ukraine and the United Kingdom in the twentieth century.
The article uses the following research methods such as: theoretical (analysis of philosophical, pedagogical, psychological literature); interpretive-analytical method; method of comparative-historical analysis.
In order to identify similar and distinctive features in the adult education system, its legislative support of Ukraine in the UK made a comparative analysis of regulatory documents on the problem of the formation and development of adult education.
Adult education in the twentieth century is developing significantly in the UK. A number of laws contributed to changing the structure of adult education management, the correlation between centralization and decentralization of adult education management.
In this period, the UK provides the introduction of: mentoring – the introduction of a mentor-teacher position in schools for 2–3 years; Individual Professional Development Plan for Beginner Teacher training of mentor and teacher-beginner. We consider the educational support program for a teacher-beginner (entering into a profession) as an intermediate stage between teacher training and professional development programs in the workplace as a productive idea that will facilitate the

modernization of teacher training that needs to be implemented in Ukraine – whether to introduce mentoring or educational internship institution that will allow to form their own professional style in the pedagogical team by integrating into professional activities.
It is considered how the development of adult education in Ukraine in the twentieth century took place comparing to that in Great Britain. It is concluded that the development of adult education took place at the state level in the twentieth century in Ukraine, as well as in the UK.
Strengthening the development of adult education in the twentieth century in the UK, is due to improved production, due to an increase in the level of the scientific-technological progress in enterprises. Legislation and regulations were adopted, which contributed to the improvement of the adult education management structure. It is worthwhile that in this period of time in the UK, implementation is envisaged: mentoring; Individual Professional Development, Plan for Beginner Teacher, mentor and teacher-beginner training. We consider the program of support for a beginner teacher (entry into a profession) that promotes the modernization of teacher training as a productive idea that needs to be implemented in Ukraine. It may be a positive introduction of the Institute of mentoring or pedagogical internship, which will allow the teacher to form his own professional style in the pedagogical team through integration into professional activities.
Keywords: *legislative support, adult education, Ukraine, Great Britain, the twentieth century, integration into professional activity, state level, change in the structure of adult education management.*

З метою виявлення подібних і відмінних ознак в системі освіти дорослих, її законодавчого забезпечення у Великій Британії України порівняємо нормативно-правові документи з проблеми становлення і розвитку освіти дорослих.

Проблема законодавчого забезпечення освіти дорослих в Україні та Великій Британії постійно перебуває у центрі уваги вчених і практиків України. Значний внесок у вивчення цього питання спостерігаємо у науковому доробку учених (В. Андрущенко, Л. Вовк, С. Коваленко, В. Кремень, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, Л. Сігаєва, С. Сисоєва, О. Топоркова та ін., але окремі питання залишаються певною мірою нерозкритими.

Розглянемо, законодавче забезпечення освіти дорослих в Україні та Великій Британії у XX ст.

У Великій Британії перша школа для дорослих була відкрита ще у XVIII ст. у Ноттінгемі (1798 р.), чим були закладені передумови розвитку освіти дорослих [1, с. 19]. У 1854 р. Було засновано Лондонський коледж для саморозвитку робітників, в якому вони навчалися [1, с. 21]. У XIX ст. виходять закони: Закон Королеви Вікторії (1856 р.), згідно з яким було створено Департамент народної освіти, відповідальний перед Парламентом; у 1870 р. – Закон «Про загальну початкову освіту», в якому зосереджено чинники для обґрунтування поняття «освіта дорослих»; у 70-ті роки XIX ст. у Великій Британії розпочався університетський рух, який був спрямований на посилення освіти дорослих [1, с. 22]. У 1889 р. – Закон «Про технічну освіту», в якому концептуально обґрунтовувалась поняття «освіта дорослих» та відповідно до якого створювалися нові коледжі – технічні навчальні заклади, що знаходилися під контролем рад графств [2, с. 53–59]; у цьому ж році – закон «Про регулювання витрат на додаткову освіту дорослих», згідно з яким регулювалася робота меценатів, які забезпечували освіту дорослих у Великій Британії [1, с. 21]; у 1893 р. Рада з питань освіти видала постанову «Про додаткові вечірні школи», згідно з якою вечірнім школам надавалась підтримка у формі субсидій [3, с. 33; 4, с. 28]. Дані свідчать, що практика освіти дорослих у Великій Британії має глибокі коріння, адже у зв'язку з розвитком промисловості, економіки освіта дорослих почала розвиватися вже з кінця XVIII ст. і в

XIX ст. її розвиток відбувається на державному рівні – видаються закони, постанови, які обґрунтовують поняття «освіта дорослих» та надають її підтримку.

В Україні лише у другій половині XIX ст. учений-хірург М. Пирогов відіграв певну роль у становленні освіти дорослих – на основі досвіду європейських закладів сприяв відкриттю недільних шкіл для дітей, підлітків, неписьменних спочатку у Київському, а потім в Одеському, Харківському навчальних округах [5, с. 17; 6, с. 19; 7, с. 118–119]. Значну роль у становленні недільних шкіл відіграли: Х. Алчевська, М. Драгоманов, С. Русова та ін. [5, с. 37; 8, с. 151–152; 7, с. 123] – розробляли програми, методи для дорослих, створили посібник «Книга дорослих», формували дидактичні ідеї освіти дорослих, організовували курси для дорослих. Але в цей період закони, постанови про освіту дорослих в Україні не виходили – навчання дорослих на відміну від Великої Британії відбувалося не на державному рівні.

Значно розвивається у Великій Британії освіта дорослих у XX ст.: ставиться питання про отримання робітниками вищої освіти у зв'язку із удосконаленням виробництва, у зв'язку із підвищенням рівня НТП на підприємствах. Приймається низка законів, постанов: «Про організацію курсів гуманітарної освіти» (1924), «Про розширення освітньої роботи з дорослими» (1931; 1938), «Про освіту» (1945), «Про промислове навчання» (1964), доповідь Е. Фуаре «Вчитися бути» (1972), «Про зайнятість і навчання на робочих місцях» (1973), «Нова ініціатива у професійному навчанні» (1981), «До стратегії професійної освіти дорослих» (1983). Укінці XX ст. – на початку XXI ст. низка законів сприяла зміні структури управління освітою дорослих, співвідношення централізації і децентралізації управління освітою дорослих: «Про регіональні урядові відділи» (1994), «Про агенції регіонального розвитку» (1998), «Про подальшу і вищу освіту» (1992), «Про акредитацію» (1995), «Про навчання та вміння» (2000), Концепція розвитку дистанційної освіти (2000). Значну роль у кінці XX – на початку XXI ст. відіграли закони про реформування освіти дорослих: «Про реформу освіти» (1988), які сприяли вдосконаленню програм, прийняттю системи присвоєння кваліфікації. Уряд країни турбувався про статус робітника, учителя, були видані закони: «Про педагогічну і вищу освіту» (1998), «Про умови праці та заробітну плату вчителів» (2002).

У 1998 р. було запроваджено для вчителів Великої Британії державний документ «Входження в професію» (Statutorty Induction Period), яким введено обов'язкове стажування. В документі зазначено: тьютори розробляють індивідуальну програму-підтримку початківця. Директор школи відповідає за підтримку вчителя-початківця і складає на нього характеристику [9]. Цей державний документ сприяв підвищенню престижу вчителя.

Як зазначає дослідник Л. Акмаев, у британській системі неперервного педагогічного вдосконалення період адаптації випускника університету або коледжу до умов школи займає особливе місце, коли вчителі-стажери отримують систематичну, професійну підтримку з боку адміністрації школи та вчителів-наставників. У Британській системі неперервної педагогічної освіти традиційно вчителі, призначені наставниками за контрактом терміном від одного до трьох років, завжди і є основною ланкою у здійсненні освітньої програми підтримки вчителя-початківця [10]. У цей період у Великій Британії передбачено упровадження:

– менторства – введення в школах посади вчителя-ментора на 2–3 роки;

– індивідуального плану професійного вдосконалення для вчителя-початківця;
– організації навчання наставника і вчителя-початківця [9].

Ми вважаємо програму підтримки вчителя-початківця (входження в професію) проміжним етапом між програмами підготовки і професійним розвитком учителя на робочому місці як продуктивну ідею, що сприятиме модернізації підготовки вчителя, яку необхідно впровадити в Україні – чи ввести Інститут наставництва чи педагогічну інтернатуру, що дозволить сформувати власний професійний стиль у педагогічному колективі завдяки інтегруванню у професійну діяльність.

Селід зазначити, що у Великій Британії відбуваються офіційні консультації, роз'яснення директивних документів з проблем освіти дорослих, приймаються відповідні документи – зокрема, Зелені та Білі документи (книги).

Розглянемо, як відбувався розвиток освіти дорослих в Україні в XX–XXI ст. і порівняємо з Великою Британією.

За даними Л. Сігаєвої, на початку 1917 р. У Києві налічувалося 45,8 % неписьменних, Харкові – 36,9 %, Одесі – 30,9 %, Миколаєві – 45,8 %. 2/3 населення України невміло читати і писати. Рівень письменності сільського населення в окремих губерніях становив 4–9 %. Із 26 069 шкіл України 96 % були початковими, 1,6 % – неповними середніми, 2,4 % – середніми [7, с. 129].

На початку XX ст. в Україні основним принципом освіти дорослих була опора на самоосвіту як основу культурного розвитку і саморозвитку. У здійсненні самоосвіти значну роль відіграли народні будинки, що являли собою комплекс освітніх установ дорослих: бібліотеки, читальні, загальноосвітні курси для дорослих, гуртки, робітничі школи для дорослих, навчальні майстерні, які ставали центрами культурного громадського життя [5]. Висувалися в цей час і принципи громадськості, самостійності [5, с. 42]. В Україні з'являються гуртки самоосвіти, народні університети, освітні навчальні установи для дорослих, в яких читали лекції для всіх охочих, що мали пізнавальні запити, які поступово перетворюються в училища, технікуми та інші базові навчальні заклади [7, с. 130–132].

Починаючи з 1917 р., створюється відділ позашкільної освіти Наркомпросу, який здійснював керівництво школами дорослих; приймається низка директивних документів, які сприяли розвитку теорії і практики системи освіти дорослих: декрет «Про ліквідацію неписьменності серед населення» (1919 р.) [7, с. 137], постанова РНК України «Про ліквідацію неписьменності» (1921 р.) [7, с. 138]; реорганізація в учительських семінарій у вищі педагогічні курси та вчительських інститутів в інститути народної освіти з трирічним терміном навчання, в яких на факультетах соціального виховання готували вчителів для семирічних шкіл, на факультетах профосвіти – викладачів для шкіл ФЗУ, профшкіл і технікумів (з 1920 р.); положення «Про вечірні робочі університети» (1929 р.) [5, с. 47], в яких відбувалося підвищення загальноосвітнього рівня слухачів та їхньої виробничої кваліфікації; декрет «Про робітфаки», які займалися підготовкою дорослих до вступу у ЗВО; запровадження заочної освіти (1927 р.) з метою підвищення кваліфікації працівників освіти [7, с. 140]. У 1958 р. прийнято закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР», який сприяв розвитку освіти дорослих; положення «Про методичну роботу в школі» (1947 р.).

Отже, у XX ст. в Україні, як і у Великій Британії розвиток освіти дорослих

відбувається на державному рівні: видаються декрети, закони, постанови; в кінці XX ст. зростає кількість інститутів і факультетів підвищення кваліфікації; народні університети як форма освіти дорослих мали добру навчально-матеріальну базу, широку мережу бібліотек [5, с. 56]; підвищується самостійність і активність дорослих учнів, запроваджуються різні форми роботи з дорослими: бесіда, самостійне навчання, самоосвіта, практичні роботи тощо [7, с. 161]; заочні відділення розглядаються як центри підвищення кваліфікації працюючих учителів [7, с. 173].

На основі законодавчого забезпечення у статті зроблено порівняльний аналіз нормативно-правових документів двох країн – Великої Британії і України – з проблеми становлення і розвитку освіти дорослих. Нами виявлено подібні і відмінні ознаки в системі освіти дорослих Великої Британії і України у XX ст.

Зазначено, що практика освіти дорослих у Великій Британії має глибокі коріння (освіта дорослих почала розвиватися вже з кінця XVIII ст. і в XIX ст. її розвиток відбувався на державному рівні, а в Україні лише у другій половині XIX ст. відбувається становлення освіти дорослих на основі досвіду європейських закладів). У цей період закони і постанови про освіту дорослих в Україні не виходили, тобто навчання дорослих відбувалося не на державному рівні.

Посилення розвитку освіти дорослих у XX ст. у Великій Британії відбувається у зв'язку із удосконаленням виробництва, у зв'язку із підвищенням рівня НТП на підприємствах. Приймаються законодавчі акти і постанови, що сприяло удосконаленню структури управління освітою дорослих. Цінним є те, що у цей проміжок часу у Великій Британії передбачено упровадження: менторства; індивідуального плану професійного вдосконалення для вчителя-початківця; організації навчання наставника і вчителя-початківця. Ми вважаємо програму підтримки вчителя-початківця (входження в професію) яка сприяє модернізації підготовки вчителя, як продуктивну ідею, яку необхідно впровадити в Україні. Може бути позитивом введення Інституту наставництва чи педагогічної інтернатури, що дозволить педагогові сформувати власний професійний стиль у педагогічному колективі завдяки інтегруванню у професійну діяльність.

Робимо висновок, що в Україні і у Великій Британії у XX ст. відбувається на державному рівні розвиток освіти дорослих:

– видається нормативне забезпечення;
– зростає кількість інститутів і факультетів підвищення кваліфікації;
– народні університети як форма освіти дорослих формують потужну навчально-матеріальну базу, запроваджують широку мережу бібліотек.

На основі виявлення подібних і відмінних ознак в системі освіти дорослих Великої Британії і України виокремити прогресивні ідеї для покращення освіти дорослих в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Топоркова О. В. Развитие дополнительного образования взрослых в Великобритании: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Волгоград, 2007. 237 с.
2. Коваленко С. Андрагогічні принципи у поглядах британських теоретиків освіти (ретроспективний аналіз). *Вісник Черкаського університету*. 2017. Вип. 2, С. 53–59.
3. Коваленко С. М. Тенденції розвитку освіти дорослих в Англії (остання чверть XX – початок XXI ст.): дис. ... канд. пед. наук. Житомир, 2005. 235 с.

4. Мижуєв П. Г. Вечерние дополнительные школы и курсы в Англии. СПб.: Русская школа, 1908. 87 с.
5. Образование взрослых на рубеже веков: вопросы методологии, теории и практики: в 4 т. / науч. ред. В. И. Подобед. СПб: ИОВ РАО, 2001. Т. 1: Социально-экономические и правовые предпосылки развития образования взрослых / под ред. В. И. Подобеда, Н. П. Литвиновой, Кн. 2: Политика в области образования взрослых / ред. Н. П. Литвиновой, Н. Г. Виноградова, Б. В. Кузьмич. 2001. 124 с.
6. Вовк Л. П. Генезис пріоритетних тенденцій освіти дорослих в Україні (ІІ пол. ... ХХ ст.): дис. … докт. пед. наук: 13.00.01. Київ, 1995. 451 с.
7. Сігаєва Л. Є. Розвиток освіти дорослих в Україні (друга половина ХХ – початок ХХ ст.): [монографія] / за ред. С. О. Сисоєвої. Київ: ЕКМО, 2010. 420 с.
8. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: підручник. Київ: Міленіум, 2006. 344 с.
9. Великобританія: нові вчителі для нового суспільства. URL: http://education-ua.org/ua/porivnyalna-pedagogika/460-velikobritaniya-novi-vchiteli-dlya-novogo-suspilstva
10. Акмаев Л. Р. Основные тенденции развития непрерывного педагогического образования в Великобритании, последняя четверть ХХ в.: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Казань, 2002. 183 с.

REFERENCES

1. Toporkova, O. V. (2007). Razvytye dopolnytelʹnoho obrazovanyya vzroslykh v Velykobrytanyy. *Candidate's thesis.* Volhohrad [in Russian].
2. Kovalenko, S. (2017). Andrahohichni pryntsypy u pohlyadakh brytansʹkykh teoretykiv osvity (retrospektyvnyy analiz). *Visnyk Cherkas'koho universytetu, 2, 53–59* [in Ukrainian].
3. Kovalenko, S. M. (2005). Tendentsiyi rozvytku osvity doroslykh v Anhliyi (ostannya chvertʹ KHKH – pochatok KHKHI st.). *Candidate's thesis.* Zhytomyr [in Ukrainian].
4. Myzhuyev, P. H. (1908). Vechernye dopolnytelʹnye shkoly y kursy v Anhlyy. SPb.: Russkaya shkola [in Russian].
5. Obrazovanye vzroslykh na rubezhe vekov: voprosy metodolohyy, teoryy y praktyky: v 4 t. (2001). SPb: YOV RAO, 2001. Vol. 1: Sotsyalʹno-ékonomycheskye y pravovye predposylky razvytyya obrazovanyya vzroslykh. V. Y. Podobeda, N. P. Lytvynovoy (Eds), Kn. 2: Polytyka v oblasty obrazovanyya vzroslykh. N. P. Lytvynovoy, N. H. Vynohradova, B. V. Kuzʹmych (Eds) [in Russian].
6. Vovk, L. P. (1995). Henezys priorytetnykh tendentsiy osvity doroslykh v Ukrayini (II pol. ... XX st.). Doctor's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
7. Sihayeva, L. YE. (2010). Rozvytok osvity doroslykh v Ukrayini (druha polovyna XX - pochatok XX1st.): [monohrafiya]. S. O. Sysoyevoyi (Ed). Kyiv: EKMO [in Ukrainian].
8. Sysoyeva, S. O. (2006). Osnovy pedahohichnoyi tvorchosti: Pidruchnyk. Kyiv: Milenium [in Ukrainian].
9. Velykobrytaniya: novi vchyteli dlya novoho suspilʹstva URL: http://education-ua.org/ua/porivnyalna-pedagogika/460-velikobritaniya-novi-vchiteli-dlya-novogo-suspilstva [in Ukrainian].
10. Akmaev L. R. (2002). Osnovnye tendentsyy razvytyya nepreryvnoho pedahohycheskoho obrazovanyya v Velykobrytanyy, poslednyaya chetvertʹ XX v. *Candidate's thesis.* Kazanʹ [in Russian].